

18.95x26.68	1/2	עמוד 18	הארץ - מוסף הארץ	28/07/2023	87011204-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

שנאת חינוך? נזכיר: אז כמו גם עכשיו, מקור החורבן בקנאות ואובדן קשר עם המציאות ב"ז קדר עמוד 18

בשם אלוהי ישראל, אל תהום הבידוד והחידלון

יש להשמיע בקול גדול את האמת: הבית השני לא חרב בגלל שנאת חינוך, אלא בגלל אי-הבנה קיצונית של סדר הכוחות העולמי והתעלמות מהמציאות. וכמו אז, כך גם היום

ב"ז קדר

כמו בכל תשעה באב, וכמו בהתבטאויות לאינספור לאורך השנה, נוזהר גם הפעם שוב ושוב שבית שני חרב "מפני שהיתה בו שנאת חינוך". אכן, כך כתוב בתלמוד בבלי (מסכת יומא דף ט' עמוד ב.). אלא שזו פרשנות מוקרליס-טית, ממש כמו הקביעה החוזרת ונשנית בתפילה, "מפני חטאינו גלינו מארצנו". כמה חבל וכמה מסוכן שאנו יונקים בעניין זה מ"ארוך הספרים היהודי" ולא דנים באסון הגדול הזה באופן רצינוני! הרי ברור לחלוטין שגם אילו שררה אהבת אחים עזה בין יוסף בן מתתיהו, יוחנן מגוש חלב, שמעון בר גיורא ואלעזר בן יאיר – בין מתונים, קנאים וסיקריקים – המרד ברומאים היה מסתיים בתבוסה. לא שנאת חינוך גרמה לחורבן הבית, אלא האמונה שידם של הלוחמים בשם אלוהי ישראל תהיה על העליונה. ראוי לזכור שבדף האמור במסכת יומא נטען (אמנם לגבי חורבן בית ראשון) שהאסון בא על רשעי ירושלים מפני ש"תלו ביטחונם בהקדוש ברוך הוא".

יש להשמיע בקול גדול את האמת: בית שני לא חרב בגלל שנאת חינוך, אלא בגלל אי-הבנה קיצונית של סדר הכוחות העולמי או התעלמות ממנו. במקומותינו נהוג לצטט פעם אחר פעם את הנאום שיוסף בן מתתיהו שם בפיו של אלעזר בן יאיר, מפקד מצדה שקרא להתאבדות קולקטיבית בסוף המרד. יועיל הרבה יותר לשנן את האזהרה הנחרצת שיוסף שם בפיו של המלך אַגְרִיפָּס בתחילתו של המרד: "אלפי עמים אחרים, שהכמיהה לחירות ממלאה את לבם, נכנעו. האם אתם בלבד תחשבו שאין זה לפי כבודכם לסור למשמעתם של מי שהעולם כולו כפוף להם? איזהו החיל, איזהו הנשק אשר בו אתם בוטחים... האם תדמו בלבכם כי אתם עומדים לצאת למלחמה במקצרים או בערב? האם אינכם רואים את גדולת האימפריה הרומית, האם אינכם יודעים את מידת חולשתכם... לא נותר לכם אלא לחפש מפלט בעזרתו של אלוהים – אך גם זו נוטה לצד הרומאים, שהרי בלי עזרת האל לא היו יכולים להקים אימפריה כה אדירה" ("תולדות מלחמת היהודים ברום מאים", תירגמה ליוזא אולמן, הוצאת כרמל).

תיאודור הרצל והתנועה הציונית העלו על נס את מרד המכבים, שהשכילו לנצל את סדר הכוחות האזורי לטובתם, ולא את המרד הפנאטי, חסר הסיכויים, ברומאים. תוכנית בול קבעה ב-1897 ש"הציונות חותרת להקים לעם היהודי בית מולדת בארץ ישראל שיובטח על פי המשפט הפומבי" – כלומר, במסגרת הסדר העולמי, בוודאי לא בניגוד לו (ראוי עם זאת לשים לב לכך שהמילה öffentlich שתירגמתי כ"הפומבי", ושמשמעותה כאן ככל הנראה "הבין-לאומי", לא נכללה בנוסח המקורי, אלא נוספה עליו ונרשמה מעל לשורה; ראו למשל את הציטוט לום בערך "תוכנית בול" בוויקיפדיה).

עם זאת, אין זה נכון שהציונות נוהרה מפני המשחיות כמפני האש. היא ידעה גם ידעה לרמוז אליה תוך כדי ניסיון לחלץ ולגייס אותה לצרכיה. די להתבונן בכרזה שהכין ב-1901 אפרים משה ליליין לכבוד הקונגרס הציוני החמישי. רואים בה יהודי זקן יושב מאחורי גדר תיל, ומלאך יפה תואר שכנפיו ענקיות מפנה את תשומת לבו לאיכר יהודי שחורש בשדה בואך השמש הזורחת. הכיתוב בתחתית הכרזה לקוח מתפילת העמידה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". כשהכרזה הודפסה שנה אחר כך בוורשה, ראה המדפיס

ציור: Milwaukee Jewish Artist's Laboratory

כרזה לכבוד הקונגרס הציוני החמישי. רמז למשיחיות

20.96x26.72	2/2	עמוד 19	מוסף הארץ	28/07/2023	87011203-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון 80790					

לטרנספר-מרצון ערבים בעלי הכרה לאומית. רעיונות אמוניים אלה פוערים סעע בלתי-ניתן לגישור בין הדוגלים בהם לבין הדמוקרטיות הלי-ברליות ואף שאר אומות העולם (רק חלק מהפונ-דמנטליסטים הפרוטסטנטים יוצאים מכלל זה, בשל תפיסותיהם המשיחיות). אם תיאודור הרצל חזה ב-1895 שהמכבים יקומו לתחייה ומדינת היהודים תשתלב במשפחת האומות הנאורות, הרי שעתה קמו לתחייה גם הקנאים שדיבוריהם ומע-שיהם מקשים יותר ויותר על השתלכות זאת.

ב-50 השנים שחלפו מאז קם גוש אמונים, חילחלו רעיונותיו לשכבות רחבות, ואף הוקצנו ומומשו באכזריות בידי נוער הגבעות ובריונים מתעללים אחרים. כיום יש ייצוג בכנסת וב-ממשלה למי שדוגלים ברעיונות אלה. כן יש שם ייצוג לתלמידי הרב מאיר כהנא, שתפיסותיו דו-מות בחלקן אך קיצוניות בהרבה. כהנא ראה כנ-קמה יהודית מעשה של קידוש השם, וקרא לקיים מצוות "מסוכנות ומפחידות" אשר יעוררו עלינו את זעם הגויים ויגרמו לבידודנו המוחלט בעמים. בידוד זה הוא שימש הוכחה לשלמות אמונתנו ויעורר את הקדוש-ברוך-הוא לנקום בגויים המחללים את שמו ולהושיע את ישראל.

ומה הם אותם מעשים מסוכנים ומפחידים? החלת הריבונות על כל חלקי ארץ ישראל; הור-דת "הישמעאלים הארורים" ממקום המקדש והסרת "חרפת מסגדיהם המכעיסים את הקב"ה מדי יום"; גירוש הגויים שונאי ישראל מן הארץ; וביעור התרבות הזרה וכנסיות העבודה הזרה (מאיר כהנא, "אור הרעיון"). אכן, ממשלתנו הנוכחית היא ממשלת ריאקציה-על-מלא: שריה החרדים שואפים להשיבנו אל מלפני תקופת ההשכלה, שריה הקנאים חולמים על גאולה של-מה שתחזירנו לימי המקדש והקרבת בעלי-חיים, וכולם גם יחד אצים לשחוק את הדמוקרטיה ולהמירה באותוקרטיה פותחת שער לשחיתות. כללו של דבר: הלקח שראוי להפיקו מתשעה באב של שנת 70 הוא שעלינו לדבוק בציונות המ-קורית, זו שעייגנה את מפעל ההתחדשות הלאומי בתפיסות אוניברסליות וששאפה להשתלב במש-פחת העמים. עלינו להוקיע את ההסתמכות הבל-עדיית על תפיסות יהודיות ואת הנכונות הנלהבת להסתגר סביבן גם במחיר התנגשות עם הסדר העולמי ועם דעת הקהל הנאורה, זו שללא אהדתה אין לנו תקומה לאורך ימים. ואוי למי שילכו בע-קבותיהם של קנאי המרד הגדול ברומאים וישימו מבטחם באלוהי ישראל שיוביילם לניצחון. בדף במסכת יומא שצוטט למעלה מובאים גם דברי הנביא מיכה: "רְאֵשֶׁיָהּ בְשָׂחַד יִשְׁפְּטוּ וְכִהְיֶה בְמִ-חֵיר יוֹרוּ וְנִבְיֵאִיָּהּ בְּכֶסֶף יִקְסְמוּ, וְעַל-יְהוָה יִשְׁעֵנו לְאִמְרוֹ: הֲלוֹא יְהוָה בְּקָרְבָנוּ, לֹא-תִבּוֹא עָלֵינוּ רָעָה. לָכֵן בְּגַלְלֶכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וִירוּשָׁלַם עֵינֵי תְהִיָּה וְהָרַבִּית לְבָמוֹת יַעֲרֹ."

לבסוף, טעות גדולה היא להציג את מאבק-האייתנים שמתחולל לנגד עינינו כיום כגילוי של שנאת חינם. לא שנאת חינם כאן, אלא מאמץ מעורר השתאות לעצור את דהרתם של צאצאי הקנאים וידידי השחיתות – אלה כאלה "שיכורי אש זרה" – אל תהום הבידוד והחידלון. במונחי "ארון הספרים היהודי", לא שנאת חינם כאן, אלא מלחמת בני אור בכני חושך. ■

לאומית-סוציאליסטית, בעלת הישגים אדירים אך מתנשאת והיירה, עם נטייה בולטת לריכוזיות. הקול הליברלי במדינה היה חלש ויוצג על ידי מפלגות מרכז וימין קטנות עד בינוניות: הפרוגר-סיבים, הציונים הכלליים, חירות. אפשר שקול ליברלי חזק יותר היה ממתן או מונע את ההתנ-שאות הרת-האסון כלפי עולי "העלייה ההמונית", ובעיקר כלפי יוצאי ארצות האיסלאם שביניהם, את חרפת הממשל הצבאי על האזרחים הערבים שהתמשך עד 1966, ואת הכפפת כלל האזרחים לבתי-דין דתיים בכל הנוגע לענייני אישות. אולם מדינת ישראל הראשונה השכילה במידה רבה להעלים פגמים אלה מעיניים זרות, ורוב אזרחי הדמוקרטיות המערביות ומנהיגיהן התייחסו לצ-דדיה החיוביים והתפתעלו מהם.

אין זה נכון שהציונות נזהרה מהמשיחיות כמו מאש. היא ידעה גם ידעה לרמוז אליה ולגייס אותה לצרכיה. זה היה פלירטוט מסוכן, והיו מי שעמדו על כך

מצב זה החל להשתנות כאשר בעקבות מלח-מת יום הכיפורים קם גוש אמונים והיה חיש מהר לגורם הדינמי בתנועה הציונית. פעילותו ההתיישבותית בלב הגדה שקבעה עובדות בשטח סחפה אחריה בהדרגה את רוב הציונות הדתית ו-כתה לתמיכתו של הימין החילוני ובתחילת הדב-רים אף של חלק מן השמאל. השוואת המצע הרעיוני של הגוש עם תוכנית בול והצהרת העצ-מאות מגלה שוני גמור. במצע אין אוכור כלשהו של חוק או החלטה בינלאומיים או של ערך אוני-ברסלי. הגוש מציג את עצמו כפועל אך ורק בתור קנה רעיונות פנים-יהודיים: "ארץ-ישראל כולה היא נחלתו הבלעדית של עם ישראל"; הגשמת הרעיון הציוני מחייבת לא רק את גאולת העם והארץ, אלא גם את "הגאולה השלמה שאותה חוו נביאי ישראל ואליה ייחל העם ונכסף מני קדם". ואכן, הציפייה לגאולה וקידומה מובלטים במ-צע שוב ושוב. ההתייחסות היחידה לגופים בינ-לאומיים מדברת בעד עצמה: "כל מסגרת או מוסד בינלאומי שיש בהחלטותיו משום השפלת כבוד ישראל, אין לו זכות קיום, וממילא אין לנו מקום בו, ועלינו להסתלק ממנו תוך ציפייה כי יבוא יום בו יגדל כבוד ישראל, ותגלה האמת בין אומות העולם". ההתנהלות הביטחונית תתבסס על הת-פיסה היהודית של "הבא להורגך השכם להורגו", והיא לא תירתע, "מטעמים של מוסריות", לנקוט צעדים תקיפים; גורמים עוינים שמנסים להשמיד-נו ייענשו בגירוש ובגורוי דין חמורים, כולל עונש מוות. את ערביי הארץ שיסרכו לקבל אזרחות ישראלית מטעמים לאומיים יש לעודד "בדרכי הסברה וסיוע כלכלי" להגר מכאן.

ובכן: ריבונותנו על כל הארץ מעוגנת בהבטחה האלוהית; עלינו לחתור לגאולה השלמה; לפעול על פי ההלכה ולא על פי "מוסריות" זרה; להעניש בחומרה או לגרש את הקמים עלינו להורגנו;

לנכון להוסיף את ההסבר: "אז משוח ונעט קומען וועט ער שוין דאָרט טרעפּען אַ קבוץ פון יודען" (כשיבוא המשיח, הוא כבר יפגוש שם קיבוץ של יהודים). ובכן, היה כאן פלרטוט עם הרעיון המ-שיחי שסכנותיו בצדו, והיו מי שעמדו על כך.

מנסחי הכרות העצמאות ב-14 במאי 1948 השתדלו להסמיך אותה במידת האפשר אל הח-לטת החלוקה של עצרת האו"ם מיום 29 בנובמ-בר 1947, היא החלטה מס' 181. פובליציסטים שלנו, ודוברי המחאה, מרבים להעלות על נס – בצדק, לטעמי – את ההבטחה הכלולה בהכרזה, שמדינת ישראל "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין". אבל אינני יודע כמה פובליציסטים דוב-רים מודעים לכך שהבטחה זו, המוצגת על ידם כמגלמת את "ערכי מגילת העצמאות", נועדה לקיים דרישה של החלטה מס' 181. זו קבעה שהן המדינה היהודית והן המדינה הערבית יקב-לו על עצמן שורה של התחייבויות לפני קבלת העצמאות, ובין השאר יצהירו קבל עולם ש"No discrimination of any kind shall be made between the inhabitants on the ground of race, religion, language or sex".

ואם יחשוב מי מן הקוראים שהדמיון בין הד-רישה בהחלטה 181 לבין ההבטחה בהכרות הע-צמאות אינו אלא צירוף מקרים, ראוי לו שיעיין בפרוטוקול הישיבה של מועצת העם שהתקיימה פחות משעתיים לפני שדוד בן-גוריון הכריז על העצמאות כמוזיאון תל אביב. בישיבה זו הציע מאיר וילנר, נציג המפלגה הקומוניסטית, להב-טיח בהכרזה גם את חופש הדפוס והאסיפות. בן-גוריון השיב לו: "אין זו קונסטיטוציה. תהיה קונסטיטוציה לחוה. ואף אחד מאיתנו לא חולק על חופש הדיבור והאסיפות וכו'. אנחנו הכנסנו כאן את הדברים היסודיים הנדרשים מאיתנו מטעם האו"ם, ובטוחני שבחוקה המלאה יהיו הדברים האלה ועוד כהנה וכהנה".

אבל ההתחייבות לקדם את הפרויקט הציוני במסגרת הסדר העולמי הלכה והתעמעמה. תחילה בהסתר, אנו יודעים עכשיו שבעצם יום ההכרזה הוציא בן-גוריון הוראה שנועדה לקדם לוחמה ביולוגית, האסורה על פי החוק הבינלאומי; כמה ימים אחר כך ניסו שני לוחמי פלמ"ח להרעיל בארות בעזה, נתפסו והוצאו להורג. בהמשך, בני-לוי: זכורה הדעתו השקרית של בן-גוריון על טבח קיביה, אַמרת הכנף המזלזלת שלו "אוי"ם-שמום", וקביעתו ש"עתידנו אינו תלוי במה יאמרו הגויים, אלא במה יעשו היהודים".

במקביל לכך גברה המגמה להציג את מלח-מותינו כגילויים של מלחמת קודש. ב-1960 פי-רסם שלמה גורן, הרב הצבאי הראשי, את דברו ליום הזיכרון לחללי צה"ל ובו האמירה: "תהיינה נפשותיכם צרורות בצרור החיים אַת ה' אלוהיכם כי מלחמת ה' נלחמתם" (נוסח זה נתקבע מאו, ומושמע בטקסי יום הזיכרון ברחבת הכותל המ-ערבי). וב-6 ביוני 1967 הכריז האלוף חיים הר-צוג, הפרשן הנערץ של מלחמת ששת הימים: "אשרינו שוכנו לכך כי צה"ל שלנו, עם אלוהי צבאות ישראל בראשו, עומד בשערי עיר הנצח".

זרעי הפורענות היו אפוא נטועים בקרקעיתה של מדינה ישראל הראשונה, זו של השנים 1948-1977. וראוי להדגיש שבניגוד למה שנטען מדי פעם בימים אלה, מדינה זו לא היתה דמוקרטית ליברלית. היא הונהגה על ידי אליטה

פרופ' בנימין זאב קדר הוא חתן פרס ישראל לחקר ההיסטוריה